
Politechnika Lubelska

MECHANIKA

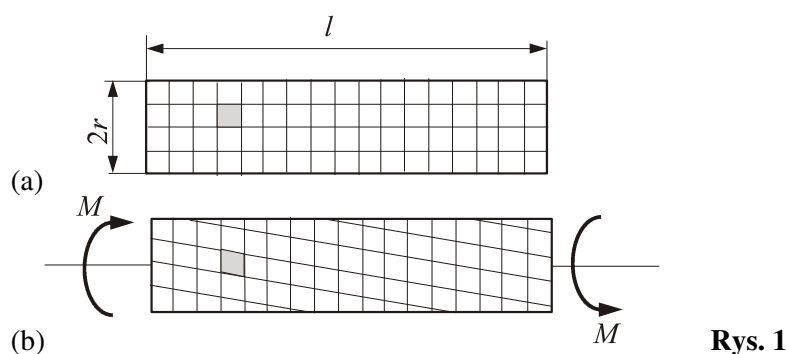
Laboratorium wytrzymałości materiałów ...

Ćwiczenie 4 - Swobodne skręcanie prętów kołowych

Przygotował: Andrzej Teter
(do użytku wewnętrznego)

Swobodne skręcanie prętów kołowych

Jednym z prostych przypadków wytrzymałości materiałów jest swobodne skręcanie. W celu opisu zjawisk zachodzących w tym przypadku przyjmujemy do analizy wał o długości l i przekroju okrągłym o promieniu r , na powierzchni którego narysowano siatkę kwadratową (rys. 1a).

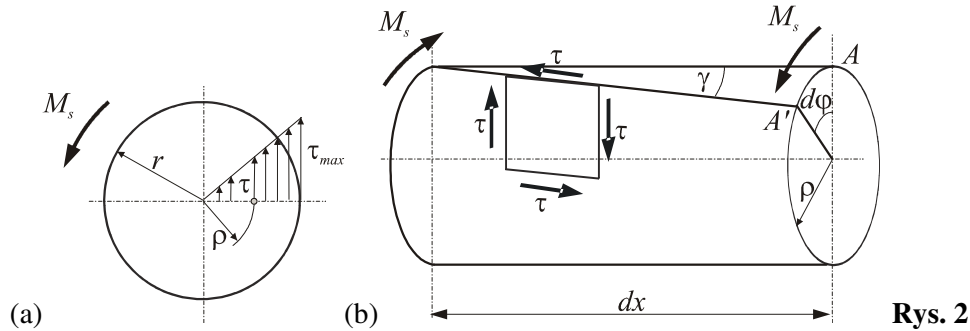
Jeżeli analizowany wał obciążyć na końcach dwoma momentami o równej wartości M lecz zwrotach przeciwnych i dodatkowo działających w płaszczyźnie prostopadłej do osi pręta to wszystkie siły wewnętrzne sprowadzają się do wewnętrznego momentu skręcającego o wartości $M_s=M$. Wynika to wprost z warunku równowagi. Na podstawie zmian siatki znajdującej się na powierzchni wału (rys. 1b) możemy stwierdzić że:

1. Tworzące, które były równoległe do osi pręta, po deformacji zmieniają się w linie śrubowe o kącie nachylenia γ jednakowym na całej długości pręta.
2. Przekroje końcowe pręta pozostają nadal płaskie, przy czym ani długość l , ani średnica pręta nie ulega zmianie.
3. Linie obwodowe pozostają nadal płaskie i zachowują kształt kołowy.
4. Narysowany na końcowym przekroju pręta promień obraca się o kąt φ , zwany **kątem skręcenia pręta**, pozostając nadal prostym.

Przedstawione obserwacje pozwalają przyjąć za obowiązującą hipotezę płaskich przekrojów. **Dodatkowo można przyjąć tezę, że stan naprężeń w pręcie skręcanym jest analogiczny do stanu czystego ścinania.** Naprężenia styczne τ są prostopadłe do promieni pomyślanych w przekrojach poprzecznych pręta i zwiększają się proporcjonalnie: wartości zerowej w osi pręta do wartości maksymalnej τ_{max} dla punktów położonych przy zewnętrznej powierzchni pręta (rys. 2a). Spełniona jest zależność:

$$\frac{\tau}{\tau_{\max}} = \frac{\rho}{r} \quad (1)$$

gdzie: ρ - dowolny promień, r - promień zewnętrzny.

Rys. 2

Korzystając z przeprowadzonych obserwacji można opisać stan odkształceń skręcanych prętów kołowych (rys. 2b). Opisując geometrię powierzchniowego wycinka wału o długości dx można wyprowadzić następującą zależność:

$$\gamma = \rho \cdot \frac{d\phi}{dx} \quad (2)$$

Kąt γ jest kątem odkształcenia postaciowego na zewnętrznej powierzchni pręta okrągłego o promieniu ρ i może zostać wyrażony przez naprężenie ścinające za pomocą prawa Hooke'a dla ścinania:

$$\gamma = \frac{\tau}{G} \quad (3)$$

Współczynnik proporcjonalności G jest nazywany **modułem odkształcenia postaciowego** lub **modułem Kirchhoffa**. Podobnie jak moduł sprężystości podłużnej E , moduł odkształcenia postaciowego ma wymiar naprężeń [MPa]. Dowodzi się, że pomiędzy modułem ścinania G , modułem Younga E oraz liczbą Poissona ν zachodzi związek:

$$G = \frac{E}{2(1+\nu)} \quad (4)$$

Na podstawie powyższych równań otrzymuje się zależność opisującą maksymalne naprężenia ścinające:

$$\tau_{\max} = G \frac{d\phi}{dx} r \quad (5)$$

Podstawiając (5) do (1) otrzymujemy zależność naprężeń stycznych τ od promienia ρ :

$$\tau = G \frac{d\varphi}{dx} \rho \quad (6)$$

Zapisując warunki równowagi w postaci sumy momentów względem osi symetrii pręta dla wyodrębnionego elementu uzyskuje się zależność pomiędzy momentem skręcającym M_s i kątem skreńcenia φ . Siła tnąca działająca na element o powierzchni dF (rys. 2a) wynosi $\tau \cdot dF$, a moment tej siły względem osi pręta jest równy $\tau \cdot \rho dF$. Po zsumowaniu tego elementarnego momentu po całym polu przekroju poprzecznego uzyskuje się moment całkowity w przekroju pręta, który musi być zrównoważony przez moment zewnętrzny $M=M_s$ czyli:

$$\int_F \rho \cdot \tau dF - M_s = 0 \quad (7)$$

Podstawiając (6) mamy:

$$\int_F \rho^2 \cdot G \frac{d\varphi}{dx} dF - M_s = 0 \quad (8)$$

Po wprowadzeniu oznaczenia:

$$I_o = \int_F \rho^2 dF \quad (9)$$

gdzie: I_o jest to **biegunowy moment bezwładności** kołowego przekroju poprzecznego otrzymujemy:

$$\frac{d\varphi}{dx} = \frac{M_s}{GI_o} \quad (10)$$

Dla koła o promieniu r biegunowy moment bezwładności wynosi:

$$I_o = \frac{\pi \cdot r^4}{2} \quad (11)$$

zaś dla rury o promieniu wewnętrznym r i zewnętrznym R moment ten wynosi:

$$I_o = \frac{\pi \cdot (R^4 - r^4)}{2} \quad (12)$$

Podstawiając (10) do (6) otrzymuje się:

$$\tau = \frac{M_s}{I_o} \cdot \rho \quad (13)$$

Jest to zależność naprężeń ścinających od odległości ρ od środka przekroju pręta. Ponieważ zarówno moment M_s , jak i biegunowy moment bezwładności I_o są stałe więc rozkład naprężeń tnących jest liniową funkcją odległości od środka

symetrii wałka. Największe naprężenia ścinające w obrębie przekroju poprzecznego pręta okrągłego występują dla $\rho = r$ i wynoszą:

$$\tau_{\max} = \frac{M_s}{I_o} r \quad (14)$$

lub

$$\tau_{\max} = \frac{M_s}{W_o} \quad (15)$$

gdzie:

$$W_o = \frac{I_o}{r} \quad (16)$$

nazywany jest **wskaźnikiem wytrzymałości na skręcanie**. Dla przekroju kołowego wynosi:

$$W_o = \frac{\pi \cdot r^3}{2} \quad (17)$$

zaś dla rury o promieniu wewnętrznym r i zewnętrznym R wskaźnik ten wynosi:

$$W_o = \frac{\pi(R^4 - r^4)}{2R} \quad (18)$$

Kąt skręcenia φ można wyznaczyć przez całkowanie wyrażenia (8):

$$\varphi = \int_0^l \frac{M_s}{GI_o} dx \quad (19)$$

W przypadku wałka o stałym promieniu r i długości l , obciążonym stałym momentem $M_s = \text{const}$ otrzymuje się całkowity kąt skręcenia:

$$\varphi = \frac{M_s l}{GI_o} \quad (20)$$

Ogólny warunek wytrzymałościowy pręta skręcanego ma postać:

$$\tau_{\max} = \frac{M_{s\max}}{W_o} \leq k_s \quad (21)$$

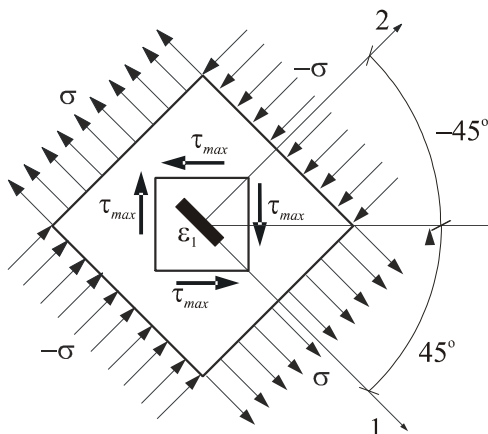
gdzie: k_s – naprężenia dopuszczalne na skręcanie, przyjmuje się, że $k_s = k_b$, $M_{s\max}$ – maksymalny moment skręcający. W przypadku skręcanych wałów należy również sprawdzić warunek sztywności:

$$\varphi = \int_0^l \frac{M_s}{GI_o} dx \leq \varphi_{dop} \quad (22)$$

gdzie: φ_{dop} – dopuszczalny kąt skręcenia, przyjmuje się $\varphi_{dop} = 0,0087$ rad/m.

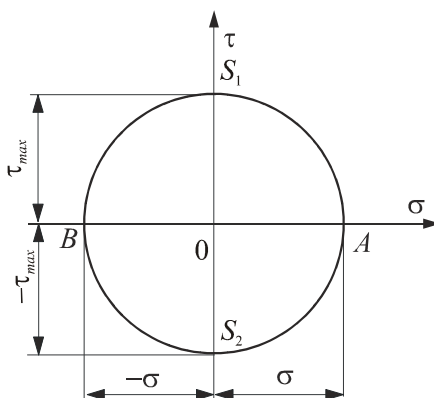
Badania tensometryczne

Analogicznie jak w przypadku czystego zginania w badaniach doświadczalnych do pomiaru odkształceń zastosujemy tensometry oporowe. Budowa i działanie tensometrów oporowych opisano w rozdziale pt. *Czyste zginanie statycznie wyznaczalnej belki*.

Rys. 3

Zgodnie z przeprowadzonymi obserwacjami wiemy, że powierzchnia skręcanej rury poddana jest czystemu ścinaniu, które jest szczególnym przypadkiem płaskiego stanu naprężeń. W tym przypadku naprężenia działają w kierunkach głównych (1) i (2) równe co do wartości naprężenia normalne, ale o przeciwnych znakach: $\sigma_y = -\sigma_x = \sigma$ i są obrócone o kąt 45° oraz -45° (rys. 3). Koło Mohra dla czystego ścinania przedstawiono na rys. 4.

Rys. 4

W celu wyznaczenia wartości naprężeń stycznych τ_{max} występujących na powierzchni rury naklejamy tensometr pod kątem 45° do osi rury. Odkształcenia ϵ_1 , które mierzy ten tensometr możemy obliczyć z uogólnionego prawa Hooke'a dla płaskiego stanu naprężeń:

$$\varepsilon_1 = \frac{1}{E} \cdot (\sigma_1 - \nu \sigma_2) \quad (23)$$

Z koła Mohra możemy odczytać (rys. 4):

$$\sigma_1 = \tau_{\max} \quad \sigma_2 = -\tau_{\max} \quad (24)$$

Podstawiając (24) do (23) otrzymujemy:

$$\varepsilon_1 = \frac{\tau_{\max}}{E} \cdot (1 + \nu) \quad (25)$$

więc:

$$\tau_{\max} = \frac{\varepsilon_1 E}{(1 + \nu)} \quad (26)$$

Zależność (26) możemy wykorzystać do wyznaczenia modułu Kirchhoffa G . Podstawiamy (4) i otrzymujemy:

$$G = \frac{\tau_{\max}}{2\varepsilon_1} = \frac{M_s}{2\varepsilon_1 W_o} \quad (27)$$

Politechnika Lubelska, Wydział Mechaniczny
Katedra Mechaniki Stosowanej
Laboratorium Wytrzymałości Materiałów

<i>Imię i nazwisko</i>	<i>Grupa</i>	<i>Data wykonania</i>	<i>Prowadzący</i>	<i>Ocena</i>

Laboratorium Wytrzymałości Materiałów

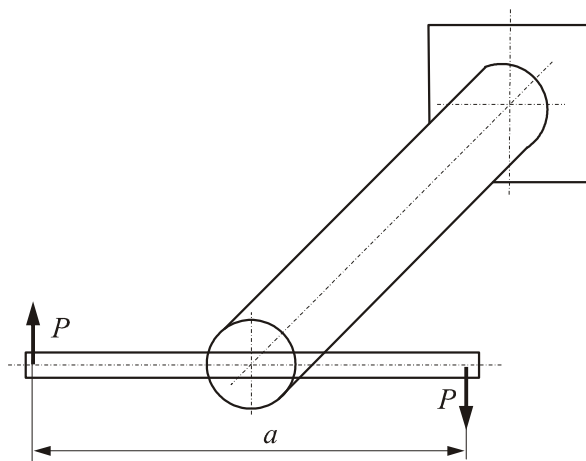
Swobodne skręcanie prętów kołowych

1. Cel ćwiczenia.

Celem ćwiczenia jest doświadczalne badanie z zastosowaniem tensometrów oporowych skręcania swobodnego rury oraz wyznaczenie moduły sprężystości postaciowej G .

2. Opis stanowiska badawczego

Badania doświadczalne prowadzimy na stanowisku (rys. 1) składającym się z rury zamurowanej jednym końcem i obciążonej parą sił wywołujących skręcanie. Na powierzchni rury naklejono tensometry połączone z układem pomiarowym ESAM TRAVELLER i komputerem zbierającym wyniki pomiarów.

Rys. 1

3. Przebieg ćwiczenia

1. Dokonać pomiaru w kilku miejscach geometrii rury: r – średnica wewnętrzna, R – średnica zewnętrzna, a – odległość między siłami. Pomiar powtarzamy, a w sprawozdaniu zamieszczamy wartości średnie.
2. Zgodnie z wytycznymi prowadzącego przygotować układ pomiarowy.
3. Dokonać pomiarów odkształcenia dla wskazanych obciążeń.

4. Opracowanie wyników i wykonanie sprawozdania

W celu opracowania sprawozdania należy:

- a) Wszystkie wyniki pomiarów umieścić w sprawozdaniu.
- b) Naszkicować zarys stanowiska.
- c) Z badań doświadczalnych obliczyć naprężenia styczne $\tau_{\max d}$ na zewnętrznych powierzchniach rury.
- d) Obliczyć teoretyczne wartości naprężenia stycznych $\tau_{\max t}$ na zewnętrznych powierzchniach rury.
- e) Błąd popełniony obliczyć ze wzoru:

$$\delta\sigma = \frac{|\tau_{\max t} - \tau_{\max d}|}{\tau_{\max t}} \cdot 100\%$$

- f) Wyznaczyć wartość modułu Kirchhoffa G ze wzorów:

$$G = \frac{\tau_{\max}}{2\varepsilon_1}$$

$$G = \frac{M_s}{2\varepsilon_1 W_o}$$

- g) Błąd popełniony dla G obliczyć ze wzoru:

$$\delta G = \frac{\left| \frac{E}{2(1+\nu)} - G \right|}{\frac{E}{2(1+\nu)}} \cdot 100\%$$

- h) Otrzymane wartości naprężeń teoretycznych i doświadczalnych przenieść na wykres w funkcji momentu skręcającego.

5. Wymiary stanowiska i inne dane:*Tabela 1*

Lp.	r [...]	R [...]	a [...]	ν [...]	E [...]	I_o [...]	W_o [...]
1							
2							
3							
Średnia							

6. Wyniki pomiarów i obliczeń*Tabela 2*

Obciążenie P [..]	Moment skręcający M_s [...]	Odkształcenie względne ε [...]	Naprężenie doświadczalne τ_{maxd} [...]	Naprężenie teoretyczne τ_{maxt} [...]	Błąd pomiaru

Tabela 3

Obciążenie P [..]	Moment skręcający M_s [...]	Moduł doświadczalny G_d [...]	Moduł teoretyczny G_t [...]	Błąd pomiaru

Uwaga. Podać wszystkie wzory, podstawienia i wyniki obliczeń teoretycznych i błędów.

---

7. Wykres naprężeń stycznych: τ_d i τ_t w funkcji momentu skręcającego

8. Wnioski i uwagi końcowe